

DŮM MUSÍ FUNGOVAT PŘEDEVŠÍM PROVOZNĚ, ČÁST DRUHÁ

„Kolem dokola byly dveře, ale všechny zamčené; Alenka prošla síní po jedné straně až na konec a po druhé zas zpátky, u všech dveří brala za kliku a potom kráčela prostředkem celá smutná, jak se odtamtud dostane.“

Lewis Carroll, Alenka v kraji divů

V minulém čísle jsme se spolu zamysleli nad některými typickými dispozičními chybami, se kterými se bohužel dosti často setkáváme v rodinných domcích u nás a které nezřídka otravují pohodu bydlení opravdu hodně. Řeč byla o oddělení denní a noční části domovního provozu, o potřebě správně navržených obslužných prostor a nevýhodách bludišťové dispozice z polygonálních a různě „ořezávaných“ prostor. Pojdme v tomhle tématu ještě pokračovat...

Je zajímavé sledovat, jak se bytová dispozice během času vyvíjela. Dnešní rodinný dům (můžeme-li alespoň pro tuto chvíli mluvit o nějakém jeho ustálenějším typu), povstal vlastně ze dvou hlavních vzorů, z dispozice městské vily a provozního uspořádání venkovské chalupy. Z hlediska vnitřní kompozice se přirozeně tyto zdroje velmi odlišují, pro příklad si poslužme třeba vazbou kuchyně na obytné prostory domu: zatímco u vily je kuchyně vždy vydělena mimo jídelnu a salon, u venkovské chalupy se tyto tři funkce odbývají v prostoru jediném, v hlavní světnici. A často nejen ony, běžně k tomu přibylo i spaní, hygiena a práce. Takový švec prt'avec se jen vyvalil z postele a už byl u verpánku: žádné problémy s dopravou do práce, žádná ucpaná Jižní spojka, ba nepotřeboval ani žádný dubiózní Oupenkárd ...

Dá se tedy s jistou mírou zjednodušení říci, že z vily si dnešní kontinuální obytný prostor (jak se také říká trojkombinaci kuchyně - jídelna - obývací pokoj, já však mám raději výraz rodinný pokoj) odnesl bezvýjimečné vyloučení hygienického provozu a do velké míry i funkcí práce a spánku, zatímco z chalupy si podržel spojení přípravy jídla, konzumace a obytné funkce. (Dnešnímu nejfrekventovanějšímu stavu předcházela ovšem dispozice výrazně atomizovanější či separovanější: oddělení kuchyně a jídelny od obývacího pokoje bylo v časech mezi válkami i v éře tzv. budování socialismu zcela běžné. Pokoj musel zkrátka reprezentovat rodinu, byl načinčaný a uklizený a nesměl v něm vznikat žádný provozní nepořádek, co kdyby nečekaně přišli soudruzi z uličního výboru na kontrolní návštěvu a stakan vodky; později se z tohoto „salonu“ stala televizní svatyně).

Současný rodinný pokoj je tak jistým kompromisem, který umožňuje členům rodiny trávit co nejvíce času pospolu, aniž by se

ovšem navzájem svými běžnými denními činnostmi a potřebami nadměrně rušili. Nemalou měrou k tomu samozřejmě přispívají dvě skutečnosti: rozvoj kuchyňské techniky typu digestoř, mikrovlnná trouba apod. a ovšem také běžný způsob života, jenž s někdejší velkým vařením doma už příliš nepočítá. Která z dnešních manželek umí připravit divočáka se šípkovou omáčkou, že ?

V někdejší světnici na chalupě či statku to bylo jednoduché a bezprostřední: od plotny ke stolu to byli tři, čtyři kroky. Dnes je potřeba daleko více dbát na smysluplné rozložení jednotlivých zón v tomto hlavním domovním prostoru, nezřídka větším než 50 či 60 m². V dobře navrženém domě je obytný prostor rozdělen na obslužné a obsluhované zóny, navzájem propojené vazbami co nejpřímějšími a co možná nejméně kolizními. Tyto zóny vlastně substituují původní místnosti. Příkladem budiž vazba mezi kuchyní (obslužná zóna) a jídelním stolem (zóna obsluhovaná). Pokud se na této pomyslné niti objeví sebenepatrnější uzlík (stůl za rohem, je třeba něco obcházet, je to příliš daleko, úzký průchod atd.) večeradlo osiří a jídává se zhusta u nějakého ergonomicky zoufalého pultíku, hlavně že je odtud blízko do ledničky. Inu, lenost je základní vlastností každého vyššího živočicha... Přitom by to třeba jídelnímu stolu více slušelo v rodinném pokoji o tři metry dál, až u velkého francouzského okna na zahradu. Snídat hemenex a pozorovat sýkorky na krmítku v atriu za ranních červánků je zajisté natolik útěšné, že to mnohému kompenzuje těch pár kroků navíc. Jinému však nikoli, koňadry nekoňadry.

Zóna obslužná se může v jiné vazbě změnit na obsluhovanou: spíž „obsluhuje“ kuchyň. Pokud se spíž smrskne na jedinou skříň v kuchyni, jde o řešení jen málo uspokojivé. Spíži sluší okno, to však musí vést na sever, jinak tu panuje v létě atmosféra afrického Sahelu, ohroženého dezertifikací: o pivu jak ze sedmého schodu si můžete nechat jen zdát. Protože rodinný pokoj s kuchyňskou zónou tenduje spíše k jihu, spíž to od sporáku a priori poněkud odtrhuje.

Kvalitní dispoziční řešení domu dokáže však všechny tyto často až efemérní a nečekané propletence vzájemných vazeb nejen pochytat, ale dobrý architekt je také zapřáhne do saní spokojeného bydlení jak zkušený mašér své aljašské malamuty.

Přes oslí můstek spíže s oknem k severu se dostáváme k druhému dnešnímu dispozičnímu problému, totiž ke správné orientaci jednotlivých místností v domě vůči světovým stranám. Tady také dispozice rodinného bydla v posledních desetiletích velmi pokročila směrem k přirozenosti a pohodlnosti. Ještě za časů prvorepublikových i dlouho po polovině minulého století bylo zhusta nepředstavitelné, aby se vila do ulice či náměstí neotáčela svou nejrepresentativnější a výtvarně nejbohatší fasádou: velká okna z obývacího pokoje, piano

nobile, balkóny, terasy... I dobrým architektům připadalo často správné, aby obytné místnosti mířily do ulice k severu - a do zahrady či dvora na jihu jste se často podívali jen okénkem ze spíže nebo z koupelny. Takových nerozumných, nesvobodných a dobovou sešněrovaností poznamenaných dispozic je dodnes ve vilách českých měst schováno opravdu hodně a život svých obyvatel otravují pořád, tím spíše, že hluku z dopravy na ulici mezitím přibylo, zrovna tak jako památkářů, kteří se rozhodli vaši vilu chránit. Nějak ji rozumněji přestavět a dispozici alespoň pootočit nelze: předělat Krohovu vilu, aby se v ní dalo bydlet ? Vy jste se zbláznil !

Dnes v přesvědčivé většině už okna z našich obývacích pokojů míří k jihu (nebo alespoň k jihozápadu, jihovýchodu či západu) a z obslužných částí domu k severu. Je-li (ideálně !) vstup na pozemek a do domu veden právě z této strany, mohou nám ale malé ohledy na „reprezentativnost“ severního domovního průčelí působit i jisté rozpaky. Zatímco vstup do vily kdysi lemoval důstojný portikus, dnes se v sousedství vchodových dveří ocitá nejspíše okénko ze záchodu. Po zazvonění tak většinou ke mně z domu nezalétnou útržky symfonie č. 1 D dur „Titan“ Gustava Mahlera, nýbrž zvuky splachování: neomalené buranství hodné Troškových filmů z Hořtic.

Obytným místnostem to na osluněné straně sluší, dají se spojit s exteriérem velkými, často i prakticky celostěnovými okny. Právě míra prosklení se stala dnes signifikantním prvkem soudobé architektury rodinného domu, ba dokonce je vnímána jako jistý průkaz luxusu a nákladnosti bydlení. Domy s malými okny jsme podvědomě nakloněni vnímat jako nízkorozpočtové, takže pro bohatší klientelu se veliké skleněné plochy do jisté míry stávají tím, čím v devadesátých letech historizující dekor i „podnikatelskobarokní“ forma domů a v letech předcházejících např. balkon: signum opulentiae, znamení zámožnosti. Jako snad všechny záležitosti tohoto světa, motivované něčím takovým, bývá ale i míra prosklení dosti ošidná. Jsou lidé, kteří se opékají na slunci jak jen vykoukne spoza mraků (často se pak stávají sponzory dermatologických klinik) a jsou lidé světloplaší, lidé, kteří se před sluncem, zvláště v létě, ukrývají jak jen to jde. Míra přitakání slunci je u jednotlivých klientů tak rozdílná, až mi přijde skoro neuvěřitelné, že jsou všichni příslušníci téhož živočišného druhu, totiž *Homo sapiens sapiens*, člověk rozumný. (Musím se ale upřímně přiznat, že u těch nejopečenějších spoluobčanek pleti kdysi bílé, dnes v odstínu Van Dyckova hněd', bych to druhé *sapiens* raději vynechal...). Proto je i míru prosklení obytných místností v domě třeba volit hodně uvážlivě a pamatovat ovšem také i na stínící techniku: žaluzie, rolety, markýzy, okenice atd. Vše, co nás v létě může ukrýt do útěšného stínu, budiž velebeno!

V domovním uspořádání bychom měli zvážit i možnost severní terasy, zastíněné vlastním domem. V létě tu pod azurovou oblohou bude oběd rozhodně příjemnější než na rozpálené terase jižní, byť opatřené slunečníky, jež pravidelně vrhají svůj stín velmi selektivně a právě vaši pleš nechrání jako z udělání vůbec. Pozdní večeri můžeme pak zase podávat na terase protilehlé...

Kardinálním problémem každé vícepodlažní dispozice bývá i umístění schodiště. To může stoupat vzhůru z předsíně či haly, ale také z hlavního rodinného pokoje. Obě řešení mají svoje pro a proti. Schodiště v předsíni osvobodí sledování televize či poslech manželčiny nahrávky z pěveckého vystoupení ve Chvojkovicích - Brodě od rušivých provozních vlivů: pobíhajících dětí, staříčka, co si v ložnici nahoře zapomněl fajfku a laptop, spolužáků Vaška, spolužaček Verči, babiččiny přítelkyně z kurzů lanžhotské výšivky, která si to tudy namířila zrovna ve chvíli, kdy namachrovaný Ovečkin zase srazil Jágra... Schody v obývacím pokoji v sobě mohou mít potenciál pěkně výbušný. Na druhou stranu jsou velmi zajímavým výtvarnickým prostředkem, jenž může každý prostor nejen ozvláštnit, ale i zvětšit - vodorovně i svisle. Také se dá - nejspíše v dřevěném provedení - využít dětmi i jako prvek herní, relaxační, někdy doslova jako cvičební náčiní, jeviště či hlediště bytového divadla apod. Přemýšlejme o tom, tahle chyba, špatný odhad kapacity naší tolerance či naopak zmenšení rodinného pokoje o prostor schodiště, by nás mohla mrzet opravdu hodně. Sam obvykle doporučuji umístit schodiště v hlavní obytné místnosti pouze tehdy, je-li v patře navržena jen manželská ložnice, pracovna, sanitární vybavení, šatna atd., ale dětské pokoje zůstávají v přízemí. Kompromisní, leč rozumné.

Chyb v dispozici rodinného hnízda, se kterými jsem se ve své projekční praxi už setkal, bylo tolik, že by se jimi daly vyplnit všechny projevy Fidela Castra, Hugo Cháveze a obstrukčníků z ODS dohromady. Protože vám ale nemohu „přetékat“ do dalších lahůdkových článků tohoto čísla DaZ, zmíním některé už jen velmi heslovitě.

Takže: nevynechávejte zádveří. To má působit jako teplotní filtr, jakýsi přechodový modul, ve kterém se zbavíte venkovní obuvi, paraplete a kabátu atd. A pozor: „*Hlavní vstup do rodinného domu musí mít zádveří*“, cituji z ČSN 73 43 01 Obytné budovy, odst. 5.3.1.2. Na rozdíl od zákonů, které plodí naši poslanci neustále v jakémisi pološileném rauši, takže tu často nesmysl střídá kiks a naopak a je třeba jediný zákon alespoň dvakrát do roka novelizovat, mívají technické normy své klidné a věcné raciono.

Také se podívejte, nenakreslil-li vám projektant příliš mnoho dveří, otvíraných do pokojů přímo ke kolmé stěně, proč se *za dveře* nedá postavit žádný nábytek. Snad nanejvýš tak plakát Gagarinova

bratra na nástěnce... Vybavitelnost takového pokoje mobiliářem tu utržila pěknou podpásovku.

Do třetice. Jako Cato starší soudíval v jednom kuse, že Kartágo by mělo být zničeno, tak i já pořád opakuji: chcete-li ušetřit realizační náklady, nezmenšujte malé místnosti, spíše něco ukrojte z obývacího pokoje či největší ložnice. Na poddimenzovaném WC se vám budou noviny ohýbat o dveře, pádem ze strmého schodiště si přivodíte frakturu pylorické záklopky a v malém zádveří si nedokážete obléci ani pršiplášť a galoše.

Domovní dispozice ovlivňuje pohodu bydlení důsažněji než například vnější způsob domu. Až budete jednou dospíchat halou ke dveřím, protože zrovna zazvonila návštěva, a dcera vám po dvouhodinovém pobytu v koupelně otevře její dveře do cesty, můžete přijít nejen o oba řezáky, ale i o přesvědčení, že váš dům byl vyprojektován opravdu uvážlivě.

Ing. arch. Jan Rampich